

WEILAND DUINLUSTHOEK

GESCHIEDENIS EN INRICHTING

Albers Adviezen

Guinee Landschapsarchitectuur

Weiland Duinlusthoek

geschiedenis en inrichting

Opdracht van
Staatsbosbeheer
regio Noord-Holland, Alkmaar
072-5191732
Elswout
023-5240360

2002

Albers Adviezen
dr L.H. Albers
Postbus 85
3500 AB Utrecht
030-2310788
LHAlbers@cs.com

ir. A. Guinée
Landschapsarchitectuur
Statensingel 92 A
3039 LS Rotterdam
010-4657171
Guine45@zonnet.nl

1:2000

Duinlusthoek en Klaverstuk

bestaande situatie

oktober 2002

Albers Adviezen postbus 85 3500 AB Utrecht 030-2310788
Ir. Anja Guinee Landschapsarchitect Rotterdam 010-4657171

1. Inleiding

Het weiland Duinlusthoek ligt geklemd tussen de met beuken beplante Duinlustweg en de zandvaart langs het Hoge Eiland.

Staatsbosbeheer, eigenaar van Elswout, kon dit weiland verwerven, hetgeen een belangrijke mogelijkheid van herstel betekent van het grondgebied van Elswout.

Naast herstel van de aanleg van Elswout, kan op termijn ook de wandeling worden uitgebreid.

Behalve voor Elswout is de verwerving van Duinlusthoek ook van belang voor het aangrenzende Duinlust, dat hier zijn kwekerij had. Wandelend op Duinlust keek men over deze grond uit. Ook hier zijn dus weer mogelijkheden voor herstel, omdat Staatsbosbeheer ook eigenaar is van Duinlust.

De hele omgeving Klaverstuk, Duinlusthoek en Duinlust kan in principe hersteld en in zijn historische context onderhouden worden, terwijl de functie voor natuur en recreatie groter wordt.

Opslag van elzen langs de zanderijvaart; rechts het Hoge Eiland

Ca 1860 benamingen van Elswout, archief Elswout, kopie door Publieke Werken Bloemendaal

2. Geschiedenis Duinlusthoek

cursief is wat nog bestaat.

Fase 1 zanderij, weiland

Het weiland dat Duinlusthoek wordt genoemd, behoorde van oudsher tot de zanderij van Elswout. Op de kaart van Pieter Wils van 1642 staat het huis Meerschenburgh getekend, het latere Duinlust, een deel van de Duinlustweg en de Zanderijvaart, die dit weiland insluiten.

De kaart van 1812 van Elswout vertoont een slingerende laan over de later deels afgegraven duinen en een zanderijvaart die ongeveer langs de Duinlustweg liep. In 1812 liep die zandvaart nog dood in het stuk dat werd afgegraven.

Fase 2 landschapspark van Elswout door Zocher j,r ca 1830

Nadat de grond was afgezand, had het zo ontstane weiland vooral een functie gekregen voor het landschapspark van Elswout. Zocher jr heeft het *weiland* vermoedelijk vorm gegeven, zoals hij de hele omgeving van het Klaverstuk ontwierp, gelijktijdig met Het Hoge eiland, ca 1830. (Op de kadastrale kaart van 1832 staat het Klaverstuk aangegeven). Vanaf Elswout waren er *uitzichten over de lengte* van het weiland en naar het Hoge Eiland. Het *ijzeren hek* dat naar ontwerp van Zocher om het Klaverstuk werd gezet, is waarschijnlijk nooit verplaatst en bepaalt dus de oorspronkelijke vormgeving van het weiland. (op een enkele plek staat dit hek nu in het bos. Daar zou de oude situatie van het Klaverstuk hersteld kunnen worden.)

Ca 1860 werd die situatie op kaart gezet (Elswoutarchief).

Bilders heeft in 1870 een groot schilderij gemaakt van een zanderijvaart van Elswout.

1870, J. Bilders, een zandvaart van Elswout

1883 E.C.A. Petzold, plan voor Elswout (detail), Elswoutarchief

Fase 3. landschapspark van Elswout en Duinlust; kwekerij van Duinlust, Petzold

In 1882 was op Duinlust, een reeds bestaande buitenplaats, een nieuw huis gebouwd door architect C. Muysken voor de familie Borski-van der Vliet. Duinlust had een botenhuis en een kwekerij met kassen in het weiland van Duinlusthoek.

Petzold heeft in zijn ontwerpen voor Elswout en Duinlust, beide in 1883, ook dit weiland opgenomen, omdat het een onderdeel was van Elswout en tegelijkertijd een functie had als moestuin voor Duinlust. Elswout en Duinlust waren beide eigendom van de familie Borski. Het park van Duinlust heeft zijn belangrijkste zichtas over het Klaverstuk van Elswout en de bomen die als coulissen voor Duinlust dienen, staan ook op het her in te richten deel van Duinlusthoek.

De schetstekening van Petzold voor Elswout (1883) vertoont de toen bestaande situatie in gestippelde lijnen.

De oude zanderijvaart die langs de Duinlustweg lag, werd deels gedempt en er werd een nieuwe verbinding gemaakt naar ontwerp van Petzold. Deze *verbindingsloot kreeg een driehoekig eilandje*, ook zo door hem getekend. Op het eilandje staat een *bruine beuk*. Zo kon men een *tuinmuur* bouwen en *kassen* in de bocht van de voormalige gracht. Van de kassen zijn nog restanten aanwezig, plus een tuinmuur.

Op het ontwerp van 1883 door Petzold is de kwekerij minitieus weergegeven met alle kassen, bakken en lange stroken. Een deel ervan was als boomgaard in gebruik.

Over de lengte van het huidige weiland, toen kwekerij en boomgaard, liep een pad, grotendeels met vruchtbomen daarlangs, van de entree bij de rentmeesterswoning naar de vaart bij het botenhuis. Waarschijnlijk was het de bedoeling het gehele terrein als kwekerij te gebruiken, maar is dat nooit zo ver uitgevoerd. Wel heeft het weiland een houten hek gekregen met toegang bij het huis van de rentmeester. De *beuken langs de Duinlustweg* zijn vermoedelijk naar het ontwerp van Petzold geplant. In de punt bij de brug, stonden *eiken*, waarvan twee verdwenen zijn en nog *twee over*.

Op de hoge uitstekende zandkop van het Hoge Eiland werd vermoedelijk op aanraden van Petzold ca 1884 de "glazen koepel" gezet.

Fase 4. dieren"tuin"

De *kassen* werden grotendeels afgebroken, een enkele *bewoond*.

Vervolgens werden stallen gebouwd. Vee, ezels, maar ook exotische dieren (struisvogels, kangaroes?) liepen er op het weiland. De stallen blokkeren het zicht over het weiland. Een hoog ijzeren hek schermt het privedeel af.

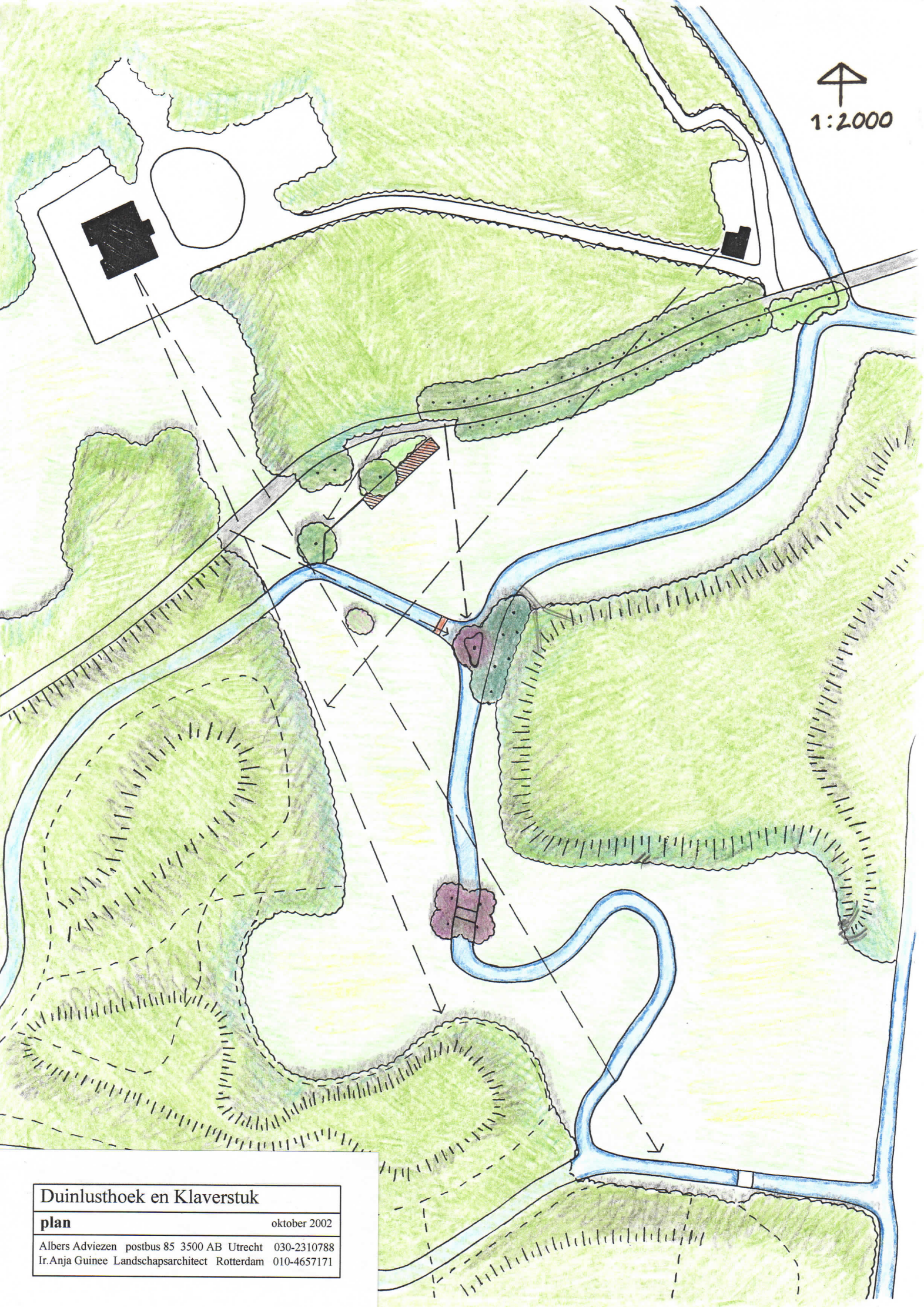
Fase 5. Eigendom Staatsbosbeheer

In 2001 kwam het weiland in bezit van Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer heeft de wens de grote stal weg te halen en het weiland te gebruiken voor vee. In 2002 werd een brug gelegd van dit weiland naar het Klaverstuk. Al die tijd is het houten hek dat het domein van Elswout typeert, om het weiland blijven staan. (Bij het weiland van Elswoutshoek, aan de andere kant van het Hoge Eiland, is het typerende houten hek door de particuliere eigenaar helaas vervangen door een hoog stalen hek.)

Conclusie geschiedenis

- Na de zandafgraving bleef een weiland over dat doorliep in het Klaverstuk.
- Zocher jr bepaalde de randen en vorm van deze weilanden ca 1830.
- Bij het bouwen van kassen en tuinmuur voor Duinlust, is een stuk gracht gedempt en een nieuwe waterverbinding gegraven met driehoekig eilandje, beide naar ontwerp door Petzold (1883). Het doodlopende stuk zandvaart langs de Duinlustweg bleef in het terrein zichtbaar.

↑
1:2000

Duinlusthoek en Klaverstuk

plan oktober 2002

Albers Adviezen postbus 85 3500 AB Utrecht 030-2310788
Ir. Anja Guinee Landschapsarchitect Rotterdam 010-4657171

3. Waardering

Het huidige weiland behoort nog steeds tot de landschappelijke inrichting van Elswout en Duinlust door Zocher jr. In die vormgeving zijn geen essentiële wijzigingen aangebracht. De doorzichten zijn echter onmogelijk geworden door de grote loods en de gesloten rij bomen langs de dwarsloot.

4. Aanbevelingen en plan

1. Stal en manegebak worden afgebroken, vloeren en asfalt geruimd. Het geheel wordt weiland. Ingang en oprit verkleinen.
2. Inrichting van het weiland herstellen, zodat het optimaal past bij de Zocheraanleg van Elswout en het Hoge Eiland. Tevens dient het aan te sluiten bij de aanleg van Duinlust, dat over deze weilanden keek. Doorzichten over beide weilanden herstellen: alleen een meidoornbosje laten staan; andere bomen aan weerszijden van de verbindingssloot kappen of verplanten (linden)
3. Functie: weiland eventueel op termijn te bewandelen

Het terugbrengen van de gedempte gracht langs de Duinlustweg is nu niet goed mogelijk, omdat de gracht dood loopt op de kas, vermoedelijk droog blijft liggen en de oude beuken langs de weg erdoor worden aangetast.

Plan

Korte termijn:

- stallen en vloeren opruimen, oprit en ingang verkleinen
- visuele effecten, zichtlijnen herstellen
- geen wandeling
- bomen en bosjes langs verbindingssloot weg
- doorkijk door bosje achter kas naar bruine beuk
- kas blijven verhullen
- beuken in de weg bijplanten (gemeente)
- 1 eik bijplanten langs hek noordoostpunt weiland

Lange termijn:

(d.w.z. wanneer kas vrij is van bewoning en Hoge Eiland gevoegd bij het bezit van Elswout)

- kas afbreken
- nu wel wandelingen vanaf Elswout naar het Hoge Eiland en terug, herstel van oude paden en toegangen.
- de noodbrug vervangen door een brug op de plaats naar het Hoge Eiland, waar vroeger een brug lag.
- een voetpad van de ingang van Duinlust naar de niet meer bestaande brug naar het Hoge Eiland.
- een vlonder langs het water, waar het botenhuis heeft gestaan.

Weer open graven van de gedempte gracht langs de Duinlustweg kan pas als de kas kan worden weggehaald. (Een laatste stuk muur kan blijven staan.) De beuken langs de Duinlustweg moeten dan ook op levensverwachting beoordeeld worden.

Overweging

Het weer aanleggen van de zanderijvaart langs de Duinlustweg betekent het teruggrijpen naar de periode vóór 1883, terwijl de verbindingsvaart van na 1883 ook aanwezig blijft. Deze vermenging van geschiedenissen kan, als het goed funktioneert.

De wens om grachten langs het weiland te maken wordt mede ingegeven door de dichtheid van het hek, waar men onvoldoende doorheen kan kijken en moeilijk overheen. Tegen het bos is het geen probleem, bij een open stuk valt het hek op. In de zuidas van Elswout doet zich eenzelfde situatie voor. Toch is het van belang dat het houten hek om Elswout overal gelijk is en daarmee het domein typeert (de kaart van 1812 vertoont al een spijlen hek om Elswout).

stal wordt afgebroken zicht naar bruine beuk solitair meidoornbosje rechts van water

stal wordt afgebroken en bomen verwijderd, zodat doorzicht naar het Klaverstuk ontstaat

Klaverstuk van Elswout

op termijn witte kas weg

beuken langs weg herplanten

1642, Pieter Wils landmeter, kaart van Elswout en omgeving met deel Duinlustweg, (Meerschenburgh is het latere Duinlust), ARA Den Haag

Kaarten

1642 Pieter Wils, "Caerte, aenwijzende de gelegentheit van de wildernissen, landen, wegen ende wateringhen, omtrent Overveen", ARA (coll Hingman 638) kopie door Ch Lebeau, publieke werken Bloemendaal 7289. (*Delen van de Duinlustweg zijn hierop al aanwezig*)

1725 Maurits Walraven, Elswout, met opmeting van drie delen duin (*vermoedelijk Het Bos op zolder, de Tempelberg, Het Hoge eiland, rechthoekige grachten van Elswout.*)

1812 H. van Zutphen, Geomterische kaart van de hofstede Elswout, Elswoutarchief (*zanderijvaart deels langs de Duinlustweg en op duinen dood lopende zanderijvaart*)

1813 F.J. Nautz, Kaart van Elswout, Elswoutarchief.

Ca 1860, kaart met benamingen van Elswout, archief Elswout, aangevuld door CWD Vrijland 1957, kopie Publieke werken Bloemendaal 7266

[1870, J. Bilders, Schildering van zandvaart op Elswout, olieverf/doek, particuliere collectie]

1883, mei E.C.A. Petzold, bestaande situatie en schetsontwerp, Elswoutarchief *voorafgaand aan het ontwerp:*

1883, E.C.A. Petzold, "Plan von Elswout" gesigeneerd "Petzold, Bunzlau in Silezien Mai 1883" tekening in kleur Elswoutarchief
(*Bestaande situatie en schetsontwerp met nieuwe huis en koetshuis Duinlust, verbindingssloot, driehoekig eilandje, bosje van huidige linde en beuk als coulissen van Duinlust*).

1883 E.C.A. Petzold, ontwerpkaart van Duinlust met tekening bestaande situatie.

[1883 ontwerp van Elswout door L.A. Springer houdt op bij de rand van het Hoge Eiland en vertoont het weiland en de Duinlustweg niet.]

1975 Staatsbosbeheer, Overzichtkaart Middenduin-Elswout, schaal 1: 5000

1883 Schetsplan voor Elswout door Petzold, deels bestaande situatie, deels ontwerp

